

Dansens og musikkens rødder 41

Tylette Polka og danseindsamling på Als

af Per Sørensen

Vi, nutidens folkedansere, kan være taknemmelige for, at der overalt i Danmark er blevet indsamlet gamle almue- og folkelige danse, så vi i dag har én af verdens største samlinger af folkelige danse fra tidligere tider. De første indsamlinger er fra før år 1900, og de sidste er næppe foretaget endnu - så sent som i dette forår var Anders Christensen og Svend Nielsen fra Dansk Folkemindesamling i Vendsyssel for at video-optage en variant af Kontradans fra Vendsyssel, der havde overlevet i et lille landsbysamfund.

Tidligere tiders danseindsamlere har ofte kun interesseret sig for selve dansen og ikke haft interesse i at se det hele i et kulturhistorisk lys. Dansene skulle indsamles og rekonstrueres og derefter bruges af folkedansere i den etablerede folkedanserbevægelse. For en nutidig danseforsker er der derfor mange spørgsmål, der trænger sig på: Hvor foregik indsamlingen? - var det tilfældig på gaden? - foregik det ved baller i forsamlingshusene? - foregik det rundt omkring i storstuerne hos bønderne? - eller var det bare en enkelt person, der i teorien fortalte det hen over køkkenbordet? Hvem var de, dem der dansede for indsamlerne? - var de unge? - var de gamle? - var de rige? - var de fattige? - var det bønder? - var det borgere fra byen? - havde de lært dansene af ældre familiemedlemmer? - havde de gået på danseskole? - var de måske selv danselærere? (en del peger hen imod, at ikke så få af vore folkedansere har indsamlerne fået hos ældre provinsdanselærere) - Hvad med musikken? - har musik og dans oprindeligt hørt sammen eller er det danseindsamlerne, der selv har fundet en musik, de syntes passede, når dansemeddeleren ikke kunne huske musikken, men kun dansen (hvilket er sket i mange tilfælde) osv. osv.?

Der er mange spørgsmål, og derfor er det spændende at gå i de gamle danseindsamleres fodspor og prøve at udrede nogle af de kulturhistoriske aspekter, som de glemte at få med, da de samlede danser ind.

I Sønderjylland foregik de første danseindsamlinger i 1924 og 1926 og foretoges af den unge meteorolog, Johannes

Egedal. Disse rejser, som han foretog, var meget spændende og vil få en selvstændig artikel på et senere tidspunkt.

De næste indsamlinger blev foretaget af Andreas Otterstrøm fra slutningen af 1920'erne til det sønderjyske egnshefte udkom i 1933. Andreas Otterstrøm boede i Sønderjylland fra 1925 og havde rig lejlighed til at beskæftige sig med danseindsamling, og han besøgte flere af de personer, Johannes Egedal tidligere havde besøgt. I forordet til "Gamle danse fra Sønderjylland" skrev Otterstrøm bl.a.:

"Musikdirektør Niels Nielsen, Guderup, har været min hjælper. Når vi sammen kom til de gamle, spillede han, og jeg skrev op, hvad der havde værdi. Mest fik vi ud af besøgene i Stolbro Kro og i Christian Madsens gård i Stevning."

Jeg tænkte, det kunne være interessant at spore efterkommere efter Christian Madsen i Stevning - Jeg spurgte Ib Jensen fra Danske Folkedanseres styrelse (det er ham, der taler sønderjysk), om der var en gårdejer i Stevning, der hed Madsen (Ib bor kun få kilometer fra Stevning), og det var der faktisk. Ham ringede jeg til og spurgte, om en af hans forfædre hed Christian til fornavn. Det mente han ikke; men han syntes, det var bedre, at jeg talte med hans moder, som var en ældre dame. Jeg fik hendes nummer og ringede dertil. Hun kunne så fortælle, at det var den forkerte familie og den forkerte gård, jeg havde fået fat i; men at hun godt vidste, hvem Christian Madsen var, og i øvrigt levede begge hans døtre endnu. Jeg fik et telefonnr. på en af døtrene og ringede straks dertil og fik fat på en meget venlig ældre dame, der hed Helene Jepsen (født Madsen). Jeg spurgte forsigtigt, om hun kendte noget til, at Andreas Otterstrøm og musiker Niels Nielsen havde været hos hendes forældre for at samle danser ind - og det gjorde hun da rigtigt nok, da både hun og den 5 år ældre søster, Anna, havde været til stede. Vi talte lidt sammen i telefonen - hvorefter jeg blev klar over, at her stod jeg ved en af de gamle kilder til vore danse, så vi aftalte, at jeg skulle komme på besøg. Det har nu resulteret i, at jeg har været på besøg 2 gange, og jeg har

fået besøgt begge søstre. Helene Jepsen bor i Nordborg, og den ældre søster, Anna Hansen, bor stadig på sin fødegård i Stevning.

Da Andreas Otterstrøm optegnede dansene, var de 2 søstre teenagere, nu er Anna blevet 90 år og Helene 85 år. - Ja, tiden går!

Chr. og Eleonore Madsen med døtre 1916

Da Andreas Otterstrøm var på besøg, foregik dansen i køkkenet, og Helene erindrede, at det var morfaderen og moderen, der bedst kunne huske dansene. De var godt en kvadrille, der dansede for Otterstrøm.

Først var det den gamle Jes Paulsen (1851 - ca. 1935) og hans kone, Helene Paulsen (1849 - ca. 1936). De havde oprindeligt haft gården, Paulsgård, men sad nu på aftægt hos sønnen Hans Paulsen, der havde overtaget gården.

Jes Paulsens søn og svigerdatter, Hans og Eleonore Paulsen, var også med til at danse for Otterstrøm.

Så var selvfølgelig værtparret, Christian Madsen (1879 - 1965) og hans kone, Ele-

Jes og Helene Paulsen fotograferet 1912.

Bryllupsbillede af Eleonore og Hans Paulsen ca. 1905.

onore Madsen (1881 - 1969), med til at danse. Eleonore var datter af den gamle Jes Paulsen.

Ligeledes var Jes Paulsens bror, Hans Paulsen og hans kone Ane Krogh Paulsen, med til at danse. Hans og Ane Krogh Paulsen havde oprindelig ejet den gård, hvor dansene blev optegnet; men da ægteparret var barnløse, havde de overdraget gården til niesen Eleonore og hendes mand Chr. Madsen.

Sidst, men ikke mindst, var daglejekone Stinne Kolmos (ca. 1880 - ca. 1950) med til at danse. Hun var den allesteds-

nærværende medhjælp i Chr. Madsens gård. Helene Jepsen fortalte, at Stinne var med overalt: hun var med i marken, hun var dygtig til at lave mad og gik ud som køks (kokekone). Hun var dygtig til at sy, og så var hun dygtig til at synge og danse. Som ekstra bestilling var hun ligkone og kom rundt på alle gårdene i omegnen og gjorde de døde i stand.

Stinne Kolmos ca. 1907

Dansene, som familien kunne huske, var: Tylette Polka, Alsinger Sextur, Alsinger Kontra, Kina, Fandango (kun brudstykker, men resten kunne danselærer Hag fra Guderup huske), Det blå Flag og Kostedans.

Som før nævnt var det morfaderen og moderen, der bedst kunne dansene, undtagen Kostedansen, som faderen, Chr. Madsen, var den bedste til at danse. Han elskede halløj og ballade og gjorde et stort nummer ud af det hver gang, han skulle smide kosten og fange en dame.

Helene Jepsen fortalte også en morsom historie om sin morfader Jes Paulsen: Man havde meget tidligt fået radio på gården, og en dag, da morfaderen kom ind i stuen, begyndte radioen i det samme at spille en gammeldags hopsa. Den gamle råbte til radioen "tøv lidt", for han skulle hen og have fat i mutter, så de kunne få sig en "sving om". Om han nåede det, inden hopsaen var slut, kunne Helene ikke huske.

Tylette Polka var én af de danse, familien kunne huske, og jeg har altid undret mig over, hvorfor den hed sådan, da jeg i tidens løb flere gange havde fundet vari-

anter af melodien i forskellige spillemandsbøger; men der havde den altid heddet Toilette Polka eller Tøilette Polka. Forklaringen kom prompte fra Helene, der sagde, at den oprindelig også hed Toilette Polka i Stevning; men da Sønderjyllandsheftet skulle laves, havde man omdøbt dansen til Tylette Polka, da man ikke brød sig om at kalde dansen ved dens rette navn.

I en radioudsendelse fra slutningen af 1960'erne, hvor den Sønderjyske Spillemandssekstet spillede Tylette Polka, forklarede speakeren, at den oprindelig hed Toilettepolka, og at den havde fået sit navn, fordi den var komponeret af en ung pige, da hun engang sad og gjorde toilettet ved sit toiletbord. Historien er meget sød; men i mine ører lyder den lidt for fantastisk, og jeg tror ikke, den er autentisk.

Et er dog sikkert, Toilette Polka er en modedans - formentlig fra midten af forrige århundrede, og den genfindes mange steder i forskellige varianter og er ikke en speciel egnsdans fra Stevning. Der findes også flere forskellige melodier til Toilette Polka.

Af dansebeskrivelser findes der også flere, og interessant er det, at danselærer Hansen fra Assens¹ i 1866 udgav et lille dansebeskrivelseshefte, hvor Toilette Polka var med. Den er stort set identisk med den, der blev danset hos familien Madsen i Stevning.

Her kommer forklaringen fra Assens:

Toilette=Polka

4 Assemblée 1,2. 1,2. 1,2., Chassee tilhøre 1,2,3. 1,2. 1,2,3., Damen i højre 1,2,3., 1,2. 1,2,3., Chassee tilhøre 1,2,3. 1,2. 1,2,3., Polka rundt 1,2,3. 1,2,3. 1,2,3. 1,2,3. 1,2,3. 1,2,3. 1,2,3. 1,2,3. 1,2.

En underlig dansebeskrivelse, vil nogen sikkert synes, men prøv at tænke på, hvordan jeres egen danseinstruktør ofte står og tæller med, når I skal indøve noget nyt. Prøv at sammenligne den med dansen fra Stevning. Tallene er trinkommander: 1, 2, 3. er et chassétrin (se også Dansens og musikkens rødder nr. 40).

I slutningen af 1930'erne indsamlede Koldingegnens Folkedansere også en Toilette Polka - som dog straks blev omdøbt til Tylette Polka. Folkedansernes leder, Chr. Clausen, besøgte et ældre ægtepar, der hed Jensen. Manden var stenfisker, og de boede i Kobbelskoven i Strandhuse (som i dag er en del af Kol-

ding). Hos dette gamle par fik han forevist dansen og fik nedtegnet både dans og musik. Også denne dans er næsten identisk med dansen fra Stevning. Her kommer så Tylette Polka fra Strandhuse ved Kolding:²

Forklaring.

Opstilling: Parvis - Herren med ryggen mod kredsens midte, damen overfor.

Trin: Hoptrin med tyrolersving, chassétrin, gangtrin, polkatrin.

Musik.

- l: 1-4 :l 8 tyrolerhoptrin (hoptrin med tyrolersving - beg. med at svinge venstre fod henover højre).
- 5-6 1 chassétrin og 2 gangtrin til højre (beg. med højre fod).
- 7-8 Gentages til venstre.
- 9-12 Enhåndsfat. med højre hånd og rundt på stedet en omgang med 1 chassé 2 gangtrin og 1 chassé 2 gangtrin.
- 5-12 Alm. fatn. Polka rundt (8 trin).

Tylette Polka

Strandhuse

1. 2.

1 2 3 4 4

5 6 7 8

9 10 11 12

Prøv, når I starter den ny dansesæson, at danse Tylette Polka fra Stevning og Tylette Polka fra Kolding, og I vil opdage, at de er varianter af samme dans. På denne måde findes der i vort folkedansmateriale et utal af danse, der er varianter af hin-

anden. En stor del af disse varianter har aldrig været publiceret i hefterne, men ligger hengemt i Foreningen til Folkedansens Fremmes dansearkiv på Folkemindesamlingen eller i andre arkiver.

Kildehenvisninger:

Artiklen bygger bl.a. på videointerview med Helene Jepsen foretaget juni/juli 1999 af Per Sørensen. Fotografierne er venligst udlånt af Helene Jepsen.

1. "Veiledning i flere selskabsdansen" af H. J. S. Hansen. Assens 1866 (findes på Det Kgl. Bibl.).
2. Findes i Pia og Per Sørensens private dansearkiv.

NYTÅRSAFTEN!!!

Ellegården,
Stavnsholtvej 168, Farum

Kl. 17.00 Dørene åbnes

Kl. 17.30 **Velkomstdrink**

Kl. 18.00 Dronningens nytårstale nå